

Tito i jugoslovenski sukob
sa staljinističkom hegemonističkom politikom

Informbiroa

/1948/1953/

dr Sava Živanov

»Dajući otpor (staljinističkom) pritisku i boreći se za nezavisnost svoje zemlje, jugoslovenski komunisti i narodi Jugoslavije nisu se borili samo za pravo na svoj slobodan socijalistički razvitak, već su dali i svoj doprinos neophodnoj borbi protiv birokratsko-etastičkih i drugih antisocijalističkih deformacija u razvitku socijalizma i u odnosima između naroda koji su pošli socijalističkim putem. Zato je taj otpor bio dosledno socijalistički i napredan, pa je upravo zato i doprineo jačanju i napretku socijalizma u svetu uopšte.¹

Borba jugoslovenskih komunista protiv staljinizma, koja je u periodu 1948—1953. godine poprimila karakter otvorene, direktne i totalne konfrontacije sa staljinističkom hegemonističkom politikom Informbiroa — jedan je od najsudbonosnijih događaja naše istorije, a istovremeno i veoma značajan momenat u razvitku socijalizma u svetu. Ovom borbom komunisti i narodi Jugoslavije obezbedili su pravo na samostalan socijalistički razvitak, a time se zapravo nastavila, proširila i produbila naša revolucija započeta 1941. godine. Zato i postoji nerazdvojna povezanost naše oružane revolucije i našeg sukoba sa staljinizmom. Ono što danas predstavlja Jugoslavija po sebi i za sebe kao socijalistička federativna zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti, izgrađena na osnovama samoupravljanja, kao i mesto i uloga koju imamo u svetu uopšte, a u zajednici socijalističkih i progresivnih snaga u svetu posebno — sve to počiva na dva kamena temeljca: na našoj oružanoj revoluciji i na našoj borbi protiv staljinizma.

Naša borba protiv staljinizma istovremeno je i izuzetno značajan događaj u razvitku svetskog socijalizma. Ona se sa puno razloga smatra početkom destaljinizacije i obnove međunarodnog komunističkog pokreta, jer predstavlja prvo uspešno osporavanje i prevladavanje staljinizma.

Borba jugoslovenskih komunista i naroda protiv staljinizma, kao i svi sudbonosni događaji naše novije istorije, nerazdvojno je povezana za ličnost i za revolucionarnu stvaralačku misao i delo druga Tita. On je i na ovom istorijskom raskršću pre drugih i dublje od drugih shvatio duboko skriveni istinski smisao staljinističkog napada na Jugoslaviju, doneo hrabru odluku da se pruži odlučan otpor hegemonističkom pritisku i da se u njemu istraje, razvio strategiju i taktiku borbe protiv staljinizma i na toj platformi okupio jugoslovenske komuniste i najšire radne mase, neposredno je rukovodio tom borbom, pronalazio uspešna rešenja i tako je doveo do pobedonosnog završetka. A njen uspešni završetak nije bio samo u tome što smo izborili pravo na samostalan socijalistički razvitak, nego i u tome što smo na osnovi samoupravljanja produbili oslobodilačke, demokratske i socijalističke dimenzije naše revolucije i što smo se izborili za principe sadržane u Beogradske i Moskovske deklaraciji (1955. i 1956. godine) o samostalnosti i nezavisnosti u odnosima između socijalističkih zemalja i

1

Iz Programa Saveza komunista Jugoslavije

subjekata socijalizma uopšte i o različitim putevima razvitka socijalizma u svetu.

Titova odluka o otporu staljinizmu i o odbrani naše revolucije i osnovnih principa socijalizma bila je događaj dalekosežnog sudbinskog značaja. Ovom odlukom Tito se potvrdio kao istinski revolucionar, a kroz borbu sa staljinizmom i on je sám dalje sazrevao, oslobađao se nekih stavova koji su u vreme Kominterne shvatani kao aksiomi u komunističkom pokretu i izrastao u mislioca, revolucionara i državnika svetskih dimenzija.

Pre početka otvorene konfrontacije sa staljinizmom naša revolucija sadržavala je — sa sadašnje istorijske distance posmatrano — izvesne protivrečne komponente, određene elemente polovičnosti i nedovršenosti, neke zablude i iluzije kao posledice razvoja svetskog komunističkog pokreta i KPJ kao sastavnog dela tog pokreta.

Jugoslovenska revolucija je, sama po sebi, značila raskid sa staljinizmom. Njena širina i dubina, njena autohtonost, njen originalni i samobitni nacionalnooslobodilački karakter, njeni specifični sadržaji i forme ne samo da su izlazili iz Staljinovih šablona i šema nego su stvarno značili sukob sa njegovim koncepcijama i sa njegovom praksom. Zato je ona i predstavljala stvarni početak i koren sukoba sa staljinizmom, iako se taj sukob ispoljavao tada u vidu nerazumevanja.

I drug Tito tako ocenjuje početak, korene i izvore našeg sukoba: »Od prvog nesporazuma oko karaktera naše revolucije nastao je sukob ... I ukoliko je revolucija u Jugoslaviji rasla, ti nesporazumi su se povećavali, da bi konačno, kad je Jugoslavija iz rata izašla kao nova, samostalna država, doveli do otvorenog sukoba. Samo, treba naglasiti, to nije bio jednostavan proces, tu stvari odmah od početka nisu bile jasne kao što su danas ...«²

Sukob se nije odmah jasno video. On je više ličio na povremene nesporazume između braće i prijatelja, naročito posle prvog susreta Tita i Staljina, krajem septembra 1944. godine u Moskvi. Posle oslobođenja zemlje izgledalo je da su sukobi i nerazumevanja iz rata prevaziđeni. Nova Jugoslavija i SSSR uspostavili su najširu saradnju na svim poljima.³ U konstituisanju svog ustavnog sistema 1946. godine Jugoslavija je osnovna rešenja preuzela iz sovjetskog ustava 1936. godine. U izgradnji svog privrednog sistema Jugoslavija je izgrađivala institucije, metode i instrumente po sovjetskim uzorima. U celini jugoslovenski koncept društveno-političkih sistema i razvoja preuzeo je u osnovi rešenja sovjetskog istorijskog iskustva, onako kako ih je formulisao Lenjin u svom konceptu revolucionarnog etatizma. U tom pogledu, spolja posmatrano, izgledalo je da jugoslovenska revolucija gubi svoju originalnost i da se orijentiše na kopiju sovjetskog modela.

2

V. Dedijer, J. B. Tito, Prilozi za biografiju, «Kultura», Bgd., 1953, str. 406.

3

U govoru u Stolicama 26. IX 1949. god. drug Tito je istakao da smo »sa Sovjetskim Savezom poslije rata imali najtešnje

veze ... da smo se bili potpuno oslonili na Sovjetski Savez, da smo bili riješeni ići sa Sovjetskim Savezom, pa ma se radilo o životu ili smrti, jer smo se osjećali ne samo krvlju vezani, ... već isto tako i ideološki ...«.

U Jugoslaviji se uz to izuzetno široko popularisao SSSR, sovjetska Partija i lično Staljin.⁴ Takvi napisi su najčešće nekritički preuveličavali dostignuća sovjetskog razvoja, izbegavali da pišu o njegovim problemima i slabostima i stvarali idiličnu sliku života u SSSR-u. U govorima jugoslovenskih rukovodilaca i u brojnim publikacijama isticano je da je SSSR vodeća snaga tabora mira, progresa i socijalizma⁵ — u koji se svrstavala i Jugoslavija, da je sovjetska Partija vodeća snaga komunističkog pokreta. Staljin je istican kao četvrti klasik teorije marksizma-lenjinizma, a njegovi radovi ulazili su u fond na kome se odvijao idejno-teorijski rad u KPJ. O Staljinu je pisano kao o genijalnom vođi proletarijata celog sveta, koji sve zna i sve može, koji vidi dalje i dublje od običnih smrtnika i koji vodi proletarijat ka pobedi svetske revolucije.

Sve to bilo je izraz jedne od tendencija našeg posleratnog razvitka — približavanje SSSR-u, prihvatanje njegovih institucionalnih rešenja. Ove institucije, međutim, nisu još ometale drugu osnovnu tendenciju — nastavak naše revolucije, iako su nosile potencijalne opasnosti da pri dužem zadržavanju počnu da ukalupljuju našu revoluciju, da sascku njene životne tokove, da prekinu niti koje su vezivale avangardu revolucije sa masama. Zato su se dubinski tokovi revolucije otimali i bežali iz ovih kalupa i šema, zadržavajući demokratske, oslobodilačke i socijalističke dimenzije.

Ove protivrečne tendencije našeg posleratnog razvoja, više potencijalne i perspektivne nego postojeće, proizlazile su s jedne strane iz sličnosti zadataka i problema koje je imala naša zemlja na početku svoje socijalističke izgradnje sa zadacima i problemima sovjetskog društva u lenjinističkom periodu revolucionarnog etatizma, a sa druge strane iz nepoznavanja društvenog bića sovjetskog društva, iz činjenice da je postojala samo jedna praksa socijalističke izgradnje za koju se verovalo da je jedino moguća i jedino ispravna, iz nerazvijenosti teorije socijalističkog preobražaja, iz nepoznavanja fenomena staljinizma. Naša Partija je smatrala da je SSSR, »uprkos svim slabostima za koje smo znali, ipak socijalistička (zemlja) jer nam dotada nije ni padalo na pamet da njegove unutrašnje slabosti podvrgnemo kritici i da pronađemo uzroke tih slabosti«, istakao je drug Tito na VI kongresu SKJ. Zato se smatralo da je sovjetski model socijalističke izgradnje istorijski verifikovan, te smo i mi prihvatili taj koncept kao jedino mogući, a s njim i njegove institucije, ispunjavajući ih našom revolucionarnom sažrđinom.⁶

Zato je poređenje Sovjetskog Saveza i Jugoslavije pre sukoba 1948. godine otkrivalo institucionalnu sličnost. Dubinska analiza stvarnih druš-

4 U referatu na VI kongresu SKJ 1952. godine drug Tito je istakao da smo Sovjetski Savez tada »smatrali jedinom pravim prijateljem«, da je »naša Partija kroz dugi niz godina razvijala vjernost i ljubav svojih članova i naroda prema Sovjetskom Savezu, kao jedinom istinskom savezniku na koga se naša zemlja može osloniti u teškim časovima« ...

5 U pomenutom govoru u Stolicama drug Tito je podsetio: »Mi smo priznavali rukovodeću ulogu Sovjetskog Saveza, priznavali smo ga kao glavnog borca koji vodi borbu i za naša prava«, te smo »na međunarodnim forumima i skupovima ... u svemu pomagali Sovjetskom Savezu« ...

6 U razgovoru sa stranim novinarima u avgustu 1951. god. drug Tito je istakao da smo do 1948. godine nekritički kopirali sovjetske metode.

tvenih procesa u te dve zemlje toga vremena otkrila bi, međutim, duboku razliku koja je proizilazila iz činjenice da je etatizam u Jugoslaviji koji se uspostavljao imao revolucionarni karakter, dok je etatistički sistem u SSSR-u već izgubio revolucionarnu prirodu i pretvorio se u birokratski etatizam staljinističkog tipa. Do te spoznaje došli smo tek kasnije, kada smo tražili uzroke sukoba i kada smo otkrili fenomen staljinizma.

Zato je izbijanje otvorenog sukoba sa staljinizmom delovao s jedne strane kao događaj koji se nije očekivao, a sa druge strane kao logična i prirodna posledica razlika društvenih bića naše revolucije i staljinizma.

Zašto je subok bio neočekivan, a zašto neizbežan?

Za mnoge poznavaoce prilika u komunističkom pokretu i stanja u zemljama narodne demokratije izgledalo je da su i Rezolucija Informbiroa i pisma CK SKP (b) koja su joj prethodila i kojima je počeo sukob bila upućena na pogrešnu adresu. Mnogi pokazatelji upućivali su na takav zaključak. Jer, u momentu objavljivanja ove Rezolucije, zahvaljujući delatnosti KPJ,

prvo, u Jugoslaviji je ugled i autoritet SSSR-a, sovjetske Partije i Staljina bio veći nego u bilo kojoj drugoj zemlji.

drugo, Jugoslavija je ostvarivala širu i svestraniju saradnju sa Sovjetskim Savezom nego druge zemlje narodne demokratije;

treće, u preobražaju ka socijalizmu Jugoslavija je otišla znatno dalje nego ostale istočnoevropske zemlje i

četvrto, po institucionalnim rešenjima i po opštoj orijentaciji nova Jugoslavija bila je bliže lenjinističkom konceptu sovjetskog sistema — sistema revolucionarnog etatizma, nego bilo koja druga zemlja koja se orijentisala ka socijalizmu.

Upravo zbog svega toga za najveći deo sveta je ovaj sukob delovao kao neočekivan i neverovatan događaj.

Nasuprot tome, temeljitiji analitičari odnosa staljinističkog rukovodstva prema Jugoslaviji, njenoj Partiji i revoluciji, naročito u svetlu razvika posle 1948. godine, nalaze da je taj sukob bio ne samo logičan, nego i neizbežan. Prema njima, taj sukob ima daleke izvore i duboke korene. Staljin je ranije od drugih u jugoslovenskoj revoluciji video izvore tendencija koje vode sukobu sa njegovom koncepcijom. Zato je kombinujući bliske odnose i pritiske nastojao da ovu ozbiljnu snagu usmeri u kolotečinu svoje politike. U uslovima jačanja hladnog rata, kada je nastojao da stvori čvrst i disciplinovan blok, odlučio je da u korenu saseče sve centrifugalne sile. A u Jugoslaviji su bile njihove glavne potencije. Zbog toga, pošto je iscrpeo druga sredstva, Staljin je krenuo u otvoreni obračun.

Otvoreni sukob sa staljinizmom bio je iznenađenje i za druga Tita. Iako je poznao stanje u Sovjetskom Savezu i u komunističkom pokretu i iako se lično sretao sa Staljinom, drug Tito je doživeo Staljinovo pismo od 27. marta 1948. godine, kojim i počinje otvoreni napad na našu revoluciju, kao težak i neočekivan udarac. »Kada sam preleteo očima preko prvih redova«, sećao se kasnije drug Tito, »učinilo mi se da me je ošinio grom«. Istovremeno to je i njega stavilo u izuzetno složenu i tešku situaciju.

Drug Tito je bio teško pogođen tim pismom. Ali on je brzo pronikao u duboki i skriveni smisao Staljinovog udara i razotkrio njegove prave namere. U tom svjetlu on je počeo da procenjuje ranije nesporazume sa Staljinom i nerazumevanje naše revolucije i naše socijalističke izgradnje — od strane staljinističkog rukovodstva. O tome sagledavanju celine odnosa rekao je drug Tito: »Tek tada mi je postalo sve jasno. Svi ti elementi za koje sam mislio da su slučajni, nalazio sam stotinu razloga za njihovo objašnjenje, sada su se slivali u jednu celinu, sada su dobijali svoj smisao«.

Staljinovo pismo od 27. marta predstavljalo je težak niski udarac po našu Partiju i revoluciju. Vreme pripremanja plenuma CK KPJ, koji je trebalo da zauzme stav o tom pismu, bilo je izuzetno teško za jugoslovensko rukovodstvo. Trebalo je doneti sudbonosnu odluku, najtežu političku odluku koju je drug Tito ikad doneo. Kao što je kasnije istakao, najteže u njegovom teškom životu bilo mu je »1948. godine riješiti se na davanje odlučnog otpora Staljinu. Trebalo je dobro proceniti posledice koje je sve to moglo da ima i misliti na najgore. Ali, bez obzira na to što je bilo tako malo izgleda na uspjeh, drugog izlaza nije bilo i morali smo riješiti da damo otpor. U onom momentu bilo je malo izgleda ...«⁷

A u toj najtežoj godini najteže mu je bilo upravo tih prvih dana otvorenog napada, nakon Staljinovog pisma od 27. marta 1948. godine: »Moram priznati da je za prvih šest mjeseci borbe sa Staljinom u tom pogledu najteži period od prvog pisma 27. marta pa do sjednice CK od 12. aprila, kada se Staljin nadao da će Žujović prevući na svoju stranu većinu CK. Bilo je tada ponekih naših drugova koji nisu sasvim do kraja gledali odnosno sagledali prave uzroke sukoba. Oni su zbunjeni dolazili kod mene. Postavljali su pitanja, ja sam im objašnjavao i ubeđivao ih ...

Tih dana po nekoliko puta sam ponavljao da ćemo uspjeti da pobijedimo ako, prvo u sebi samima jasno prečistimo s problemom spoznaje uzroka sukoba sa SSSR-om, ako se taj proces bude pravovremeno i pravilno razvijao u jugoslovenskim masama.«⁸

Odmah posle pažljivog čitanja Staljinovog pisma drug Tito je napisao odgovor. Nakon toga sakupio je svoje najbliže saradnike. Kada su oni pročitali Staljinovo pismo, iako su delili Titovu ocenu o pismu, bili su spremni da pomognu drugu Titu da izgledi odnose sa Staljinom. Zato su oni koje je Staljin u pismu nazvao »sumnjivim marksistima« ponudili da napuste svoje funkcije. Ali je drug Tito to energično odbio: »A ne. Hoće oni da razbiju naš CK«. Drug Tito je negirao pravo bilo kome sa strane, pa čak i samom Staljinu, da određuje rukovodioce našoj Partiji i zemlji. »To je isključivo pravo naše Partije i naroda«.

12. i 13. aprila 1948. godine održan je istorijski sastanak Plenuma CK KPJ koji je trebalo da zauzme stav prema Staljinovom pismu. Staljin, međutim, nije ostavio širok manevarski prostor. Alternativa je bila: kapitulacija ili otpor. Kapitulacija Partije i naroda koji su izveli revoluciju nije dolazila u obzir. A kako se suprotstaviti Staljinu, Boljševičkoj partiji i Sovjetskom Savezu koji su uživali takav veliki ugled i uticaj u našoj Partiji

7
Intervju druga Tita predstavniku AT CBS J. B. Tito — Prilozi za biografiju, str. 502.
20. jula 1957. godine.

i zemlji i u međunarodnom komunističkom pokretu? Uz to, međunarodni položaj naše zemlje — potpuno ekonomska i politička vezanost za SSSR i visoki stupanj zaoštrenosti odnosa sa Zapadom — nije davao velike mogućnosti za otpor. Pa ipak, da li je moguće prihvatiti diktat i kapitulirati? — o tome je odlučivao CK KPJ na svojoj aprilskoj sednici.

Pred druga Tita postavilo se pitanje kako voditi sastanak od čijih je rešenja zavisila sudbina naše zemlje i revolucije. Pustiti da se stvari spontano razvijaju i čekati njihov ishod ili izneti svoju ocenu o smislu i suštini ovih pisama? Evo što sâm drug Tito o tome kaže:

» — Bio sam svjestan sudbonosnog njenog značenja. Život me je naučio da je u tako kritičnim trenucima najopasnija stvar biti bez stava, oklijevati. Uvijek se u takvoj situaciji mora reagirati smjelo i odlučno.«⁹

Zato je drug Tito u uvodnoj reči objasnio istorijat i suštinu sukoba i odmah nakon čitanja Staljinovog pisma pročitao i svoj koncept odgovora na to pismo. Drug Tito je, odbacivši Staljinove optužbe kao neosnovane i neistinite, upozorio da se ne upadne u Staljinovu zamku i započne rasprava o navodnim ideološkim skretanjima KPJ. Diskusija treba da se vodi o pravim uzrocima i o osnovnim pitanjima koja izazivaju sukob — a to su pitanja odnosa između socijalističkih zemalja:

»Drugovi, vodite računa da se ovdje ne radi ni o kakvim teoretskim diskusijama, ne radi se ovdje o greškama KPJ, o tobožnjem ideološkom zastranjivanju. Ne smijemo dopustiti da budemo gurnuti na diskusiju o tome ... Drugovi, ovdje se radi, prije svega, o odnosu između države i države ... Meni se čini da se oni služe ideološkim pitanjima da bi opravdali svoj pritisak na nas, na našu državu ... O tome se, drugovi, radi ...«¹⁰

U konceptu odgovora druga Tita isticano je u čemu je izvor i srž »nesporazuma«; »Nama izgleda da se mi ne slažemo u tome kakvi treba da budu zapravo odnosi između naše dvije zemlje ... , na kojoj bazi se mogu učvršćivati takvi odnosi — u tome postoji razlika u mišljenju«.

Drug Tito postavlja pitanje o tome na kakvim osnovama treba da se grade odnosi između naše dve zemlje i u odgovoru ističe principe na kojima treba da se grade odnosi između socijalističkih zemalja:

»Prvo, apsolutno poštovanje principa nacionalne i državne nezavisnosti ...«

»Drugo, apsolutno međusobno povjerenje bez kojega ne mogu postojati trajni i čvrsti odnosi ...«

»Treće, treba vjerovati u to da SSSR ima u sadašnjoj Jugoslaviji i pod sadašnjim rukovodstvom najvjernijeg saveznika ...«

»Četvrto, Jugoslavija očekuje materijalnu pomoć od SSSR-a« za ostvarenje svog petogodišnjeg plana »bez materijalne štete za Sovjetski Savez,

9
Ibid, str. 479.

10
Ibid, str. 480. Prema nepotpunom zapisniku sa sednice CK KPJ održane 1. marta 1948, drug Tito je već tada istakao suštinska pitanja i srž sukoba.

jer smatramo da je to u interesu SSSR-a da nova Jugoslavija bude čim jača...»

»Peto, sovjetski ljudi, koji se nalaze u Jugoslaviji bilo kao službeni predstavnici ili u kome drugom svojstvu, trebali bi voditi računa o tome da se nalaze u bratskoj nezavisnoj zemlji i da se ne miješaju u unutrašnji život zemlje«.

Na kraju koncepcije svog odgovora drug Tito postavlja pitanje o putevima razvitka socijalizma u svetu i odgovara na to pitanje:

»Kako mi gledamo na mogućnost daljeg revolucionarnog razvitka u svijetu pod sadašnjim međunarodnim prilikama i kako će socijalizam najlakše sebi krčiti put? Mi smatramo da male zemlje narodne demokratije, kao na primjer Jugoslavija i druge, koje idu novim putevima u socijalizam, moraju u svakom slučaju, kako zbog unutrašnjih tako i zbog vanjskih razloga, ostati na datoj etapi potpuno samostalne, nezavisne, ali čvrsto povezano međusobno raznim ugovorima, a sve skupa sa Sovjetskim Savezom. Svako forsiranje ujedinjavanja i federacija prije no što za to sazru svi potrebni uslovi — ekonomski, kulturni, politički itd. — bilo bi štetno i sa nedoglednim posljedicama.

Iskustvo uspješnog revolucionarnog razvitka u svakoj zemlji narodne demokratije treba smatrati kao nastavak i dodatak iskustva velike Oktobarske revolucije, kao nešto novo u revolucionarnoj praksi, ali potpuno u duhu nauke marksizma-lenjinizma.

Uloga SSSR-a sastojala bi se u tome da on pruži svoju punu svestranu podršku svojim autoritetom zemljama nove demokratije, uključivši osobito propagandno iskorištavanje uspjeha u zemljama novih demokratija u ostvarenju socijalizma.

A najvažnije jeste da između zemalja nove demokratije (tj. tamo gdje komunisti drže vlast u rukama) i Sovjetskog Saveza postoji puno povjerenje, uzajamno razumijevanje i svestrana saradnja.«¹¹

Pošto je pročitao koncept svog odgovora drug Tito je zatražio da diskusija bude hladnokrvna i da se izjasni svaki član CK KPJ.

Drug Kardelj je analizirao političku liniju i rezultate koje je naša Partija ostvarila u revoluciji i socijalističkoj izgradnji i naglasio: »Bićemo verni duhu marksizma-lenjinizma, a ne njegovom slovu«. Pošto je u potpunosti podržao Titov koncept odgovora, on je naglasio da se neistinite optužbe moraju odbaciti: »Mi ne bismo bili iskreni ljudi, već podlaci kad bismo priznali ono što nije tačno«.

I ostali članovi CK KPJ govorili su u tom duhu, podržavajući Titove ocjene i njegov nacrt odgovora. Samo je Sreten Žujović zahtevao da se drugačije pristupi Staljinovom pismu tražeći da se otkrije »potpuni smisao svake Staljinove reči« i da se u skladu s tim preispita celokupni dosadašnji rad i donesu odluke o daljoj aktivnosti. Polazeći od teze da ne možemo uveriti ni sebe ni narod »da smo na pravom putu ako se s time ne slažu SKP (b) i Staljin« Žujović je zaključio: »Mislim da u tome mi grešimo, a ne oni«.

¹¹
Ibid, str. 479—480.

Ceo sastav CK KPJ ostao je na Titovoj revolucionarnoj liniji. Odgovarajući Zujoviću, drug Tito je rekao:

»Mislim da imamo pravo da govorimo na ravnoj nozi sa Sovjetskim Savezom ... Kod njih postoji duboko nerazumijevanje onog što se desilo kod nas ... Naša Partija je čista kao sunce. Ti, Crni, hoćeš da razbiješ njeno rukovodstvo, koje već jedanaest godina radi zajedno. To je rukovodstvo vezano krvlju sa narodom. Mi smo taj narod pozivali da daje najveće žrtve. Taj narod ne bi nas htio da trpi ni jedan dan kad bismo se pokazali nedostojni tih žrtava ...«

Ovde je Tito zastao, podigao se sa stolice i rekao:

— »Drugo, naša revolucija ne jede svoju djecu. Djeca ove revolucije su poštena.«¹²

Sastanak plenuma CK KPJ završen je 13. aprila usvajanjem pisma koje je upućeno Staljinu i Molotovu.

U Pismu koje je već 13. aprila 1948. godine upućeno Staljinu i Molotovu i koje su »po nalogu CK KPJ« potpisali drugovi Tito i Kardelj izražava se iznenađenje i čuđenje zbog tona i sadržine Staljinovog pisma. Zatim se dokumentovano opovrgavaju Staljinove tvrdnje i postavlja pitanje o izvorima tih informacija i o pobudama onih koji su ih fabrikovali. Negiranje optužbi završava se rečima: »Na osnovu svega izloženog plenarna sjednica CK KPJ ne može da prihvati kao opravdanu ocjenu koju ste u Vašem pismu dali o radu naše Partije i njenih rukovodilaca«.

CK KPJ izmenio je završni deo Titovog odgovora na Staljinovo pismo. Umesto Titove marksističke analize suštine i uzroka spora, CK KPJ je iz taktičkih razloga Staljinov pritisak okvalifikovao kao »težak nesporazum do koga nije smelo doći i koji se mora najhitnije likvidirati«. U skladu sa takvom interpretacijom spora u pismu CK KPJ se kao njegov uzrok označava loša obaveštenost sovjetskog rukovodstva o stanju u Jugoslaviji i u vezi s tim predlaže put za njegovo rešavanje:

»Mi smo uvjereni da se ovaj nesporazum može likvidirati jedino svestranim uzajamnim objašnjenjem između naša dva centralna komiteta na licu mjesta, tj. ovdje kod nas.

Zato predlažemo da CK SKP (b) pošalje jednog ili više svojih članova, koji će ovdje imati sve mogućnosti da svako pitanje temeljito prouče.«¹³

S tim u vezi postavlja se pitanje: zašto se rukovodstvo naše Partije i u pismu od 13. aprila, a i tokom cele 1948. godine, orijentisalo na takvo interpretiranje suštine spora i njegovih uzroka, kada je već otkrilo istinske pobude Staljinovog pritiska?

O tome je drug Tito kasnije dao sledeće objašnjenje:

»Meni je bilo jasno da taj sukob nije privremena stvar nego definitivni prekid, definitivni sukob. Perspektiva mi je bila jasna, ali teško mi je bilo zbog toga što tada još nisam vidio sve mogućnosti kako da izađemo iz situacije u kojoj smo se nalazili. Nisam znao kakvo će biti reagovanje na

12
Ibid, str. 483.

13
Pismo CK KPJ od 13. IV 1948.

Zapadu, ali sam bio spreman da se sa svakom opasnošću uhvatim u koštac...¹⁴

Sušтина sukobe bila je jasna drugu Titu i iz toga je proizašla odlučnost da se brani revolucija i naše pravo da razvijamo socijalizam po sopstvenoj meri.

A zašto se taktiziralo u pogledu objašnjenja korena i karaktera sukoba? Drug Tito to tumači sledećim okolnostima:

»Nema sumnje da je naše ljude čitav sukob strahovito pogodio, da smo mi u Jugoslaviji, uprkos mnogim sumnjama, ipak u osnovnom imali vjeru u Sovjetski Savez, u Staljina... Na moje oči su partizani ginuli u ratu sa Staljinovim imenom na ustima... Nismo mi uzalud, iz godine u godinu, uporno govorili našem narodu o SSSR-u kao zemlji socijalizma... Mi se tih iluzija ne stidimo, nego naprotiv, njima se ponosimo. Oni su bile pozitivna stvar i pokazivale su našu duboku vjeru u napredak i socijalizam. A u junskim danima 1948. kada ih je Staljin tako nemilosrdno, tako brutalno pogazio, nama je to bilo strahovito teško, ali mi nismo izgubili vjeru u socijalizam, nego smo počeli da gubimo vjeru u Staljina, koji je stvar socijalizma izdao...

Trebalo je prepustiti vremenu da Staljin svojim postupcima prema Jugoslaviji učini takve stvari da mu same mase u Jugoslaviji kažu: 'Dolje Staljin', a ne da se mi odvojimo od masa, pa da prvi počnemo, u nastupu ljutnje, da bacamo takve parole. Praksa je najbolja učiteljica života. Ono što je Staljin učinio u junskim danima 1948., ono što je tada bio nagovijestio, uskoro je nizom svojim najbrutalnijih postupaka i potvrdio. Svakom našem poštenom čovjeku bilo je jasno kao dan u čemu je suština sukoba. Ljudi su se bili oslobodili iluzija, ali pri tom nisu izgubili vjeru u socijalizam, jer im je njihova zemlja, uprkos najvećim teškoćama, očigledan primjer kako jedan mali narod može da gradi socijalizam, društveno uređenje za kojim su težili najplemenitiji umovi čovječanstva.¹⁵

Partijska rukovodstva u republikama obaveštena su o sukobu. Na sednicama republičkih centralnih i pokrajinskih komiteta 19. i 20. aprila raspravljalo se o Staljinovom pismu od 27. marta i odgovoru našeg CK od 13. aprila. Na svim tim sastancima, u toku diskusija i u usvojenim rezulucijama izražena je jednodušna i bezrezervna podrška drugu Titu i CK KPJ. O svim dokumentima informisan je i CK SKOJ-a, koji se takođe potpuno svrstao na Titovom kursu.

U međuvremenu sukob između staljinističkog rukovodstva i naše Partije počeo je da dobija internacionalne dimenzije. Ne obaveštavajući rukovodstvo KPJ, Staljin je svoje pismo od 27. marta uputio centralnim komitetima partija članica Informbiroa. Većina tih CK, ne tražeći nikakve informacije od našeg rukovodstva i bez upoznavanja sa našim odgovorom, »disciplino-

vano« je podržalo Staljinove stavove i uključilo se u napade na našu Partiju.

Staljin nije prihvatio pomirljiv stav jugoslovenskog rukovodstva i predloge da se nespornost i razlike reše slanjem sovjetske delegacije koja bi se na licu mesta uverila u neosnovanost optužbi sadržanih u pismu. Nova Staljinova pisma koja su posle toga pristizala sve ovo su potvrđivala. U pismu od 5. maja 1948. godine Staljin odbija da pošalje predstavnike svoje Partije u Jugoslaviju, pošto se, kako on kaže, »ne radi o proveravanju pojedinih činjenica, nego o principijelnim razmimoilaženjima«. Uz to, optužbe protiv naše Partije i revolucije postaju sve šire, grublje i bezobzirnije. »I Staljinu, i Molotovu, i ostalim sovjetskim rukovodiocima mi smo uvijek govorili«, istakao je drug Tito u pomenutom govoru u Stolicama: »Drugovi, mi smo s vama išli zajedno na život i smrt, mi ćemo s vama kad god zatreba ići svugde pa makar kakve žrtve morali dati. Kazali smo im da u narodima Jugoslavije imaju najvernijeg saveznika ... Nismo mi zaoštrili odnose, već oni ... Mi nismo hteli da se stvar zaoštri ... Ali, njima je sila zamazala oči ... Treće pismo bilo je već dovoljno jasan dokaz da oni ... nemaju za cilj ono što stoji u pismu, već im to samo služi kao sredstvo da postignu drugi cilj — da našu zemlju stave u potčinjen položaj.«¹⁶ Zato je plenum CK KPJ 9. maja 1948. odbacio Staljinovo pismo i zaključio da je dalja prepiska sa Staljinom izlišna, jer njemu nije stalo do utvrđivanja istine, nego do kapitulacije naše Partije i do potčinjavanja naše zemlje. Istovremeno je CK KPJ odbacio Staljinov zahtev da se sovjetsko-jugoslovenski sukob razmatra na sastanku Informbiroa. Uprkos tome, Staljin je odlučio da se »pitanje o jugoslovenskoj kompartiji pretrese na sledećem zasjedanju Informbiroa«.

Suprotno osnovi na kojoj je stvoren Informbiro, nasuprot jasnom stavu KPJ da nema osnova da se o tome raspravlja, Staljin je odlučio da Informbiro raspravlja — i to ne više »sovjetsko-jugoslovenska neslaganja«, kao što je pisao 4. maja, nego »o stanju u jugoslovenskoj kompartiji«. Umesto »organizacije za razmenu iskustava i, u slučaju neophodnosti, za koordinaciju delatnosti kompartija na osnovama uzajamne saglasnosti«, kako je stajalo u rezoluciji o osnivanju Informbiroa, Staljin pretvara Informbiro u organ nametanja svoje linije, u sredstvo diktata, u oruđe pritiska gde se ne poštuje dobrovoljnost i saglasnost svih članica.

Veliki majstor licemerja završio je pripreme za montirano suđenje našoj Partiji. U tome je već imao bogato iskustvo u suđenjima i likvidaciji lenjinističke boljševičke garde u sovjetskoj partiji 1937 — 1938. godine. Optužbe su iskonstruisane, žrtva odabrana, a i sudije određene. Žrtva je, istina, odbila da se pojavi, ali to Staljinu nije smetalo da dovede do kraja svoju režiranu farsu.

Dok je Staljin u tajnosti pripremao osudu i ekskomunikaciju naše Partije, CK KPJ je odlučio da izađe pred sud javnosti, pred sud Partije. Sa prepiskom CK SKP (b) — CK KPJ upoznat je partijski aktiv, a 25. maja publikovana je odluka CK KPJ od 9. maja da se sazove Peti kongres KPJ za 21. juli. Podatke o svome radu, prema Titovom predlogu, CK KPJ je odlu-

čio da iznese pred jedini kompetentni sud — na ocenu Partiji, na ocenu svojoj radničkoj klasi i svojim narodima. Drugi sud naša Partija nije htela niti je mogla da prizna. Govoreći o Informbiroa kasnije, drug Tito je istakao da on nije imao »prava donošenja obaveznih odluka za druge partije«, a da »još manje može imati to pravo« sovjetska partija. Rukovodioci neke partije »ne bi mogli da pravdaju svoje postupke nekom obavezom prema vani. Svi uspjesi ili neuspjesi zavise samo od njih i oni su odgovorni za svoje postupke u prvom redu pred radničkim i naprednim pokretom« svoje zemlje.¹⁷ Na taj način je naša socijalistička zemlja počela otvorenu borbu za princip »da narodima koji teže da upravljaju sami sobom ne bude uskraćeno pravo da ostvaruju te svoje težnje i da zaista sami sobom upravljaju«.¹⁸ Jugoslavija je to pravo izborila kroz svoju revoluciju, a borbom protiv staljinističke hegemonije počela je borbu da to postane opšti princip u odnosima između socijalističkih zemalja.

Rezolucijom Informbiroa *O stanju u KPJ* od 28. juna 1948. godine počeo je otvoreni rat staljinističkog rukovodstva protiv naše Partije, zemlje i revolucije. Ali, ova rezolucija imala je i širi i dublji smisao.

Rezolucija IB »*O stanju u KPJ*«, kako se ističe u *Beloj knjizi vlade FNRJ*, »jedinstven je dokument u međunarodnim odnosima« u kome državni i partijski rukovodioci drugih zemalja »prisvajaju sebi pravo da se direktno i javno mešaju u unutrašnje poslove jedne suverene države«. Ta rezolucija je trebala da bude i ideološko opravdanje za politiku agresivnog pritiska na Jugoslaviju. Publikovanjem rezolucije dat je signal za početak hladnog rata i svestranog pritiska na Jugoslaviju.

Rezolucija IB *O stanju u KPJ*, uperena protiv Jugoslavije i njenih nastojanja za samostalnim socijalističkim razvitkom i ravnopravnim odnosima između socijalističkih zemalja, nije doneta samo zbog Jugoslavije, već i radi borbe protiv sličnih težnji koje su postojale i u drugim partijama i zemljama. Upravo time otkriveni su Staljinovi razlozi za stvaranje Informbiroa. Time je zapravo — kao i celokupnom politikom koju je na toj liniji dalje vodio — u ogoljenom vidu ispoljen pravi smisao i karakter Informbiroa.

Rezolucija Informbiroa postala je dokument izuzetnog značaja i za međunarodni komunistički pokret. Ona je nametnuta kao teorijski okvir, obavezujuća smernica i generalna politička linija svih komunističkih partija, kako onih koje su bile članice Informbiroa, tako i ostalih. Kvalifikujući jugoslovenski put u socijalizam kao izdaju marksizma-lenjinizma, primenjujući akt ekskomunikacije iz komunističkog pokreta i pozivajući na obaranje jugoslovenskog sistema — rezolucija je bila ozbiljna opomena i preteće upozorenje komunističkim partijama da u svom delovanju izbegavaju pojave koje su u Jugoslaviji osuđene kao nacionalističke i revizionističke i da se protiv njih odlučno bore. Drastične mere protiv Jugoslavije trebale su da budu zastrašujuća pouka za sve druge komunističke partije.

Rezolucija je bila pre svega upozorenje vladajućim komunističkim partijama u zemljama narodne demokratije da prekinu započete nacionalne puteve u socijalizam, o kojima se dotle često govorilo, da se odreknu speci-

17
Iz odgovora druga Tita na pitanja Luja Dal-
masa, »Borba« 28. XII 1949.

18
Titov govor uoči nove 1950. godine, »Bor-
ba«, 1. I 1950.

fizičkih formi i metoda koji odgovaraju uslovima njihovih zemalja — jer su upravo te pojave u rezoluciji *O stanju u KPJ osuđene* kao revizionističke i nacionalističke. Nakon toga ponovno počinje nekritičko i grubo apsolutizovanje sovjetskog istorijskog iskustva i njegovo nasilno pretvaranje u univerzalni, obavezujući, jedino mogući model socijalizma. Šablonsko presađivanje sovjetskog modela u druge istorijske uslove dovelo je do ozbiljnih i teških deformacija, koje će doći do izražaja kasnije i biti osuđene 1956. godine.

Ovom je rezolucijom Informbiro i formalno prestao da bude dobrovoljan konsultativni organ učlanjenih partija za razmenu iskustava i postao je direktivni vodeći centar komunističkog pokreta, svojevrsna mini-kominternu. U stvari, on je u praksi postao ono zbog čega ga je Staljin i formirao — oružje staljinističke hegemonije i dominacije u komunističkom pokretu, *sredstvo uniformisanja i potčinjavanja socijalističkih zemalja*.

U ovom teškom sukobu, izloženo pritisku autoriteta, sile, pretnji, laži i kleveta jugoslovenska Partija pod Titovim rukovodstvom sačuvala je i sjedinila: revolucionarnu nepokorenost i budnost, političku razboritost, taktičku odmerenost i ljudsko dostojanstvo, a služila se sporim ali prodornim oruđem istine.

U Izjavi CK KPJ povodom rezolucije IB od 29. juna iznosi se istorijat sukoba, a zatim se dokumentovano negiraju optužbe sadržane u rezoluciji. U vezi sa optužbama iznetim u tački 8. rezolucije u Izjavi CK KPJ se kaže:

»8. CK KPJ ne smatra da je time što je odbio da diskutuje o greškama za koje nije kriv ma u čemu povredio jedinstvo komunističkog fronta. Jedinstvo tog fronta se ne zasniva na priznavanju izmišljenih i iskonstruisanih grešaka i kleveta, nego na činjenici da li je politika jedne partije stvarno internacionalistička ili nije. Međutim, ne može se preći ćutke preko činjenice da je Informbiro prekinuo principe na kojima je osnovan, a koji su predviđali dobrovoljnost svake partije u odnosu na prihvatanje zaključaka. Informbiro, međutim, ne samo da prisiljava rukovodioce KPJ da priznaju greške koje nisu učinili, nego poziva članove KPJ na pobunu u Partiji, na razbijanje jedinstva Partije. CK KPJ nikada ne može pristati da se diskutuje o njenoj politici na bazi izmišljotina, nedrugarskoga odnosa, bez uzajamnog povjerenja. Takva osnova nije principijelna ... CK KPJ odlučno odbija optužbu da je Komunistička partija Jugoslavije prešla na pozicije nacionalizma. Celokupnom svojom unutrašnjom i spoljnom politikom, a naročito svojom borbom u toku narodnooslobodilačkog rata i pravilnim rešenjem nacionalnog pitanja u Jugoslaviji KPJ je dokazala sasvim suprotno. Pomenutim neopravdanim optužbama naneta je našoj Partiji, našoj radničkoj klasi i radnim masama, narodima Jugoslavije uopšte i njihovoj nesebičnoj i herojskoj borbi — najveća istorijska nepravda.«

Izjava CK KPJ izrazila je osjećanja jugoslovenskih komunista, potvrdila njihovo dostojanstvo i odlučnost. Poziv sadržan u poslednjem stavu ove izjave odgovarao je njihovom raspoloženju — da nastave borbu za socijalizam. Izjava se, naime, završava rečima:

»Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije poziva partijsko

članstvo da zbije svoje redove u borbi za ostvarenje partijske linije i još veće učvršćenje jedinstva Partije, a radničku klasu i ostale radne mase, okupljene u Narodnom frontu, da još upornije nastave rad na izgradnji naše socijalističke domovine. To je jedini put i način da praksom dokažemo svu neopravdanost pomenutih optužbi».

Jugoslovenska sredstva informisanja publikovala su 30. juna potpuni tekst oba ova dokumenta. Objavljivanje ovih dokumenata izazvalo je iznenađenje kod naših ljudi, ali je ono brzo preraslo u ogorčenje. Tvrdnje rezolucije bile su toliko očigledno neistinite, a odgovor CK KPJ toliko ubedljiv da izbor nije bilo teško izvršiti, jer se trebalo opredeliti za istinu ili laž. Ubrzo posle toga u Jugoslaviji je objavljena i celokupna prepiska između CK KPJ i CK SKP (b) koja je prethodila sukobu.

Rezolucija IB i Izjava CK KPJ razmatrani su na partijskim, sindikalnim, skojevskim, omladinskim i brojnim drugim sastancima širom zemlje. Na njima su ozbiljno i kritički analizirani svi stavovi oba ova dokumenta, uspoređivani sa istorijskim činjenicama i sa postojećom stvarnošću u zemlji. Na osnovu toga ljudi su se izjašnjavali i opredeljivali za ove dokumente, u stvari za jedan od njih. Za poštene ljude dileme nije bilo. Svuda je plebiscitarno data potpuna i bezrezervna podrška Titovoj liniji sadržanoj u stavovima CK KPJ. Samo se neznatni deo kvazirevolucionarnih zanesenjaka i kalkulantskih karijerista opredelio za rezoluciju IB, iako to svoje opredeljenje nisu mogli da argumentuju valjanim činjenicama.

Peti kongres KPJ, održan krajem jula 1948. godine, samo je sankcionisao plebiscitarnu podršku Titovom revolucionarnom kursu.

Snagom istorijske istine Peti kongres KPJ ustao je u odbranu jugoslovenske revolucije protiv nekomunističkih metoda laži, kleveta i falsifikata. U referatima drugova Tita i Kardelja kritički je razmotren razvojni put naše Partije i revolucije, njene slabosti, promašaji i velika istorijska dostignuća. Ta su dostignuća teorijski osvetljena i formulisani su osnovni pravci dalje socijalističke izgradnje. Od posebnog su teorijskog značaja za naš revolucionarni preobražaj i za razvoj marksističke misli bile argumentovane teze o socijalističkom karakteru naše narodne revolucije i o narodnoj demokratiji kao istorijski specifičnoj formi diktature proletarijata. U svom referatu drug Tito je odlučno ustao protiv staljinističkih pritisaka koji nastoje da nas »prisile da se na našem putu u izgradnji socijalizma držimo strogo nekih recepata«. Pošto je na osnovu Lenjinovih misli ukazao na dogmatizam takvih pokušaja, drug Tito je insistirao na našem pravu da nastavimo »novim putevima do ostvarenja« socijalizma.¹⁹

Peti kongres KPJ usvojio je i posebnu rezoluciju o odnosu KPJ prema Informbirou u kojoj je odobrio stav CK KPJ u odnosu na CK SKP (b) i IB konstatovao »da je kritika u pismima CK SKP (b) i u rezoluciji IB *O stanju u KPJ* netačna, nepravilna i nepravedna«. Kongres je isto tako prihvatio

19 U govoru u Stolicama 26. IX 1949. godine drug Tito je u odnosu na pitanje našeg posebnog puta istakao da su sovjetski rukovodioci »htjeli da mi radimo onako kako nam oni diktiraju. A mi smo kazali: Ne,

mi ćemo ići našim putem, iskoristićemo sve naše mogućnosti, a koristićemo isto tako sve pozitivne crte vašeg socijalističkog razvitka. Ali, taj put se njima nije svidao».

Titovu liniju da se i dalje ide odlučno u odbrani istorijske istine i prava naše revolucije na samostalni razvoj, ali istovremeno i taktičku obazrivost, pa je s tim u vezi naložio Centralnom komitetu KPJ »da učini sve što je moguće da se likvidiraju razmimoilaženja sa CK SKP (b) i da nastoji da se CK SKP (b) pruže na licu mesta sve mogućnosti da se uveri u netačnost svojih optužbi«. Time je KPJ, ne dirajući u autoritet Staljina i SKP (b), ostavila mogućnost onim svojim članovima koji su se kolebali u sukobu lojalnosti da postepeno izlive iluzije o Staljinu koje su još imali. Sam Staljin svojom besprincipijelnošću im je u tome mnogo pomogao.

Tajno glasanje za novi CK KPJ pružao je izvesne nade nosiocima kampanje protiv Jugoslavije da će se »zdrave snage« opredeliti za Staljina protiv Tita. Međutim, i ovu bitku su ubedljivo izgubili. Od 2.323 delegata koji su glasali za novi CK KPJ, drug Tito je dobio 2.318 glasova. V. Dedijer je zabeležio motive ovakvog opredeljenja jednog od delegata: »Ne opredeljujem se za Tita kao vlast, nego za Tita kao revoluciju, za njeno dalje produblјivanje. Revolucija je smisao naše borbe, a Tito je njen nosilac i simbol otpora danas baš kao što je to bio i 1941 — 1945«.

Na završetku V kongresa KPJ drug Tito je rekao: »Ovo jedinstvo koje je na našem kongresu izraženo, jedinstvo nezapamćeno u istoriji naše Partije, jeste zaloga da će naša Partija još snažnijim koracima ići naprijed kako u pogledu svog sopstvenog razvika tako i u pogledu izgradnje naše nove socijalističke domovine ... Ja vas, drugovi i drugarice, upozoravam da se mi nalazimo u teškoj situaciji, u teškom periodu. Naša Partija je postavljena pred veliku kušnju i samo ako budemo sačuvali veliku budnost, jedinstvo i monolitnost u našoj Partiji, ako nećemo gubiti nerve, naša pobjeda će biti osigurana«.

Republički kongresi naše Partije održani u periodu od početka oktobra 1948. do sredine januara 1949. godine, u vreme sve šire, bezobzirnije i beskrupuloznije kampanje protiv naše zemlje, ponovo su potvrdili opredeljenje za Titovu liniju.

U meri u kojoj je rasla Staljinova bezobzirnost prema našoj zemlji i našoj revoluciji opadao je njegov ugled i prestiž u masama, a to je omogućilo našoj Partiji, i sve joj imperativnije nalagao, da postavi prava pitanja oko ovog sukoba: šta je njegova suština, koji su mu uzroci.

Krajem 1948. godine drug Tito i drugi vodeći predstavnici naše Partije postavljaju jedan aspekt ovog kompleksa problema — pitanje o odnosima između socijalističkih zemalja. Polazeći od principa koje su istakli klasici naučnog socijalizma i analizirajući kroz lupu tih kriterija postojeće odnose između socijalističkih zemalja, jugoslovensko rukovodstvo formuliše tri bitna zaključka:

prvo, da ti odnosi nemaju socijalistički karakter i da ne mogu inspirisati mase u borbi za socijalizam,

drugo, da se Jugoslavija bori za istinske socijalističke odnose na bazi principa marksizma i lenjinizma i

treće, da su razlike u gledištima i politici o tom fundamentalnom pitanju razvoja socijalizma u svetu uzrok sukoba između Jugoslavije i onih koji je napadaju.

O tome je drug Tito rekao na Drugom kongresu KP Srbije: Suština spora »... to je nekoliko pitanja koja se mogu uklopiti u jedno opšte pitanje, a to je pitanje: kako i na koji način treba i moraju socijalističke zemlje na sadašnjoj etapi uređivati svoje odnose, da bi to poslužilo kao osnovni stimulus za dalji razvitak socijalizma u svijetu; da bi socijalizam, kao nova društvena forma, postao mnogo željan za sve napredne ljude u svijetu«.

Tako se završila 1948. godina. Staljinovi pokušaji slamanja autentičnosti naše revolucije i potčinjavanja naše Partije i zemlje završili su neuspješno. Bili smo izloženi snažnom pritisku, napadani od dotadašnjih prijatelja, gotovo sami u svetu. Stekli smo nova saznanja, visoko podigli zastavu socijalizma, odlučni da je neokaljanu branimo i odbranimo — uprkos svim teškoćama. Sav značaj 1948. godine još nije bio jasan, ali je perspektiva bar u jednom pogledu bila izvesna. Na kraju te istorijske 1948. godine drug Tito je rekao:

»Naša je perspektiva jasna. Mi moramo istrajati na našem putu i izgraditi socijalizam u našoj zemlji i mi ćemo ga izgraditi uprkos raznih smetnji. Kada izgradimo socijalizam, onda je gotovo i sa ovim optužbama. Onda će se pokazati što može jedna Partija koja ima jasno određene ciljeve i koja je jedinstvena, što mogu narodi jedne zemlje, pa ma i mali, ako su jedinstveni i vjeruju u Partiju koja ih vodi, a naša će Partija dovesti naše narode u bolji život, u socijalizam — u to budimo duboko uvjereni.«²⁰

Krajem 1948. godine sukob staljinističkog rukovodstva sa socijalističkom Jugoslavijom našao se u svojevrsnoj pat-poziciji. Sredstvima ideološkog i političkog pritiska Staljin nije uspeo da nametne svoj diktat, da slomi jugoslovensku revoluciju, ni da je upregne u kola svoje hegemonističke politike. Kao što je kasnije ukazao drug Tito, Staljin »nije mogao da shvati suštinu karaktera naše revolucije, naročito jednu od osnovnih stvari naše revolucije, koliko je kroz rat, kroz sve teškoće kroz koje smo prolazili, ojačala svijest najširih narodnih masa o snazi i ljepoti nezavisnosti svoje domovine, gordost koja se javlja kod ovog naroda koji se tolike vijekove rve s raznim osvajačima, svijest da se stvara nešto novo...«.

Staljin također nije shvatao da jugoslovensko rukovodstvo, izražavajući dubinske tokove revolucije stremljenja masa koje je revolucija probudila, nije moglo da prihvati ne samo otvoreni diktat nego ni delimično »posipanje pepelom« — kako su predlagali neki komunisti iz inostranstva — a da ne izda revoluciju i izneveri mase. Zato je odlučnost jugoslovenskog rukovodstva da se odupre diktatu i da brani pravo na nezavisan i samostalan socijalistički razvitak bila i prirodna i neizbežna.

Staljin nije uspeo ni da uz pomoć svoje agenture i ulaganjem svog autoriteta pokrene »zdrave snage« u Jugoslaviji da sruše jugoslovensko rukovodstvo. Rukovodstvo KPJ se tokom revolucije toliko povezalo, sraslo i poistovetilo sa masama da su svi pokušaji odvajanja ovog rukovodstva od masa morali da se završe neuspjehom. Tu nije pomagala ni sila autoriteta boljševičke partije i prve zemlje socijalizma, koju je zloupotrebljavao Staljin u službi svoje hegemonističke politike, a isto tako ni autoritet sile

čija se potencijalna primena dosta jasno stavila do znanja neposlušnim Jugoslovenima.

Tako su se Staljinovi proračuni da je »dovoljno da mrdne malim prstom i Tito će pasti« pokazali pogrešnim. Pogrešna je bila, kako je drug Tito kasnije ocenio, i celokupna »Staljinova strategija u savlađivanju otpora Jugoslavije. Uvijek je tu procjena situacije bila pogrešna, pa su predlagana sredstva za rješenje situacije u njihovu korist uvijek zakašnjavala.«²¹

Jugoslovenski predlozi da se sovjetsko-jugoslovenska razmimolaženja razreše na licu mesta direktnim pregovorima za Staljina su bili neprihvatljivi, jer se i nije radilo o nesporazumima, kao što je Staljin u početku nastojao da prikaže, nego o hegemonizmu i diktatu. Neuspeh i poraz Staljin takođe nije bio spreman da prizna.

Zato Staljin nakon 1948. godine menja strategiju svoje borbe protiv socijalističke Jugoslavije i jugoslovenske revolucije. U novoj strategiji koja traje od 1949. godine do kraja sukoba 1953. godine bitni su sledeći momenti:

prvo, ide se na potpuni raskid sa Jugoslavijom,

drugo, u borbu protiv socijalističke Jugoslavije uključuje se celokupni međunarodni komunistički pokret i sve međunarodne organizacije koje su pod uticajem komunista,

treće, u širokom spektru sredstava koja se koriste u borbi protiv naše zemlje dominantno mesto dobijaju sredstva državne politike,

četvrto, u nastojanju da se slomi Jugoslavija koriste se sva upotrebljiva sredstva, izuzev otvorene vojne intervencije, ali je mogućnost upotrebe i tog poslednjeg sredstva stalno prisutna i veoma aktuelna.

Osnovni cilj staljinističkih snaga u borbi protiv naše zemlje bio je da se slomi i likvidira Jugoslavija kao nezavisna socijalistička zemlja. Tu likvidaciju, u okviru staljinističke strategije 1949—1953. godine, bilo je moguće ostvariti na dva načina:

prvo, slamanjem jugoslovenskog otpora i uključivanjem Jugoslavije u staljinistički lager, čime bi se u korenu likvidirali autonomnost, autentičnost i originalnost revolucionarnog socijalističkog preobražaja u našoj zemlji, ili

drugo, naterati Jugoslaviju da se u odbrani od staljinističkog pritiska poveže sa imperijalističkim lagerom i uključi u njega, što bi dovelo do likvidacije socijalizma i restauracije kapitalizma u Jugoslaviji i pretvorilo Jugoslaviju u privesak i instrument imperijalističkih snaga u svetu.

U meri u kojoj je postajalo očigledno da je prvi od ta dva načina sve manje moguće ostvariti, staljinistički pritisak sve je više bio usmeren na ostvarenje druge mogućnosti. No, ostvarenje bilo jedne, bilo druge mogućnosti »dokazalo« bi da je nemoguća izgradnja socijalizma izvan staljinističkog koncepta i lagera.

Tako određene ciljeve i metode borbe protiv socijalističke Jugoslavije trebalo je kako-tako opravdati i teorijski objasniti. Staljinističke snage to nastoje da ostvare tokom 1949. godine. Tome služe novi »teorijski doprinosi«, montirani sudski procesi i nova rezolucija Informbiroa o Jugoslaviji novembra 1949. godine.

Ovaj višegodišnji sistematski, sveobuhvatni i beskrupulozni agresivni staljinistički pritisak, nastavljen posle 1948. godine, nije uspeo da slomi otpor jugoslovenskih komunista, radničke klase i naših naroda. Međutim, zahvaljujući Titovom rukovođenju i liniji koju je on sa saradnicima izgrađivao, to nije bio samo odlučan otpor u odbrani naše međunarodne politike i pozicije i postojećeg jugoslovenskog socijalističkog sistema, nego i njihov dalji revolucionarni preobražaj. Tome su doprinele tri grupe faktora:

prvo, spoznaja društvene prirode staljinizma kao celovitog sistema osamostaljene i apsolutizovane birokratske vlasti nad društvom i radničkom klasom, koji je predstavljao osnovu staljinističke politike hegemonije, potčinjavanja i diktata u komunističkom pokretu i u odnosima između socijalističkih zemalja;

drugo, totalnost sukoba i raskid sa staljinizmom uticali su na potenciranje demokratskog karaktera i na produbljenje samostalnosti i originalnosti jugoslovenske revolucije i na njeno naglašenije razvijanje u pravcu neposredne demokratije i samoupravnog socijalizma i

treće, staljinistički pokušaji uspostavljanja blokovske hegemonije i međunarodne izolacije Jugoslavije na jednoj strani, a duboka nacionalno oslobodilačka komponenta naše revolucije i njena usmerenost na borbu za novi i bolji svet u celini, protiv svih vidova hegemonije i dominacije na drugoj strani, kao otkrivanje karaktera i prava razvoja antikolonijalnih revolucija — uticali su na konstituisanje i razvoj Titove politike nesvrstavanja i na istaknutu ulogu u realizaciji te politike i obezbedili novu međunarodnu poziciju našoj zemlji.

Tako su se pod Titovim vodstvom u sukobu sa staljinizmom razvile i produbile sve bitne komponente revolucije — ona se neprekidno nastavlja.

Sukob sa staljinizmom, započet 1948. godine, i krupne međunarodne dimenzije. Naša Partija i zemlja, predvođeni drugom Titom, ovom borbom i njezinim rezultatima, dali su krupan doprinos destaljinizaciji i obnovi komunističkog pokreta i razvoju socijalizma u svetu. Ovaj međunarodni aspekt naše borbe protiv staljinizma naročito je izražen u tri suštinske dimenzije.

1. U sukobu sa Informbiroom prvi put u istoriji komunističkog pokreta jedna komunistička partija imala je snage da pruži otpor hegemonističkoj politici vodeće partije komunističkog pokreta baš u vreme kada su Staljinovi ugled, uticaj i vlast dostigli kulminaciju, a pretvaranje sovjetske partije u direktivni centar komunističkog pokreta bilo potpuno, nesporno i stabilizovano. KPJ je, upravo zato što je u revoluciji koju je ostvarivala u svojoj zemlji, shvatila zahteve i potrebe vremena u razvoju socijalizma i zbog čvrstih veza sa masama, uspela da u tom otporu istraje i održi se, iako je ceo međunarodni komunistički pokret vodio oštru ideološku i političku

kampanju protiv nje, a sve socijalističke zemlje sprovodile su ekonomsku blokadu i vojno-politički pritisak. Prvi put u istoriji staljinističko rukovodstvo sovjetske partije — vodeće partije međunarodnog komunističkog pokreta doživelo je neuspeh u pokušaju da svoju hegemoniju nametne drugoj komunističkoj partiji. To je delovalo kao podsticaj postojećim i potencijalnim antistaljinističkim snagama u drugim zemljama.

2. U sukobu sa staljinističkom hegemonističkom politikom Informbiroa jugoslovenski komunisti nisu samo, postavljajući pod lupu kritičkog ispitivanja najpre spoljnu politiku, a zatim i prirodu društvenog bića sovjetskog društva, doveli u pitanje ideologiju i praksu staljinizma, nego su na dnevni red postavili ta osnovna sudbonosna pitanja socijalizma u savremenoj epohi. Tako su pred socijalističke zemlje i međunarodni komunistički pokret stavili ona ključna pitanja čije je razrešavanje kasnije postalo suština procesa destaljinizacije u socijalističkim zemljama i komunističkom pokretu, i koja su i danas zadržala aktuelnost.

3. Tražeći odgovore na ta pitanja i izlaz iz krize u kojoj su se našle socijalističke zemlje pritisnute staljinizmom, jugoslovenski su komunisti, vođeni Titovom mišlju, polazeći od izvornih stavova Marksa, Engelsa i Lenjina i dalje ih razvijajući i bogateći, počeli da konstituišu nove koncepcije o ekonomskom i političkom sistemu socijalizma i o pokretačkim snagama i nosiocima socijalističkog razvitka, kao i o međusobnim odnosima komunističkih partija i socijalističkih zemalja. Na osnovu ovih koncepcija počele su da se ukazuju druge mogućnosti i perspektive razvoja socijalizma, koje su značile negaciju državnog monopola i postepeno konstituisanje novog demokratskog, samoupravnog i humanističkog sistema socijalizma, čime je proces oslobođenja rada dobio nove impulse i realnije sadržaje, a oslobodilački smisao i sadržaj socijalizma ponovo je iznikao pred radničku klasu i progresivne snage savremenog sveta. Razvijanje novih samoupravnih socijalističkih odnosa u praksi našeg društva omogućilo je rušenje mnogih dotle neprikosnovenih dogmi i mitova staljinizma. Ti praktični uspesi u razvoju samoupravnog socijalističkog društva predstavljali su najvažniji doprinos osporavanju i prevazilaženju staljinizma i obnovi socijalizma u totalitetu njegovih humanističkih i oslobodilačkih dimenzija.

U tome je i međunarodni značaj i suština jugoslovenskog sukoba sa staljinizmom i doprinos ovog sukoba razvoju socijalizma u svetu.

Posle Staljinove smrti (1953) novo sovjetsko rukovodstvo pokrenulo je inicijative i preduzelo korake za normalizaciju odnosa sa našom zemljom i partijom, što su sledila i rukovodstva većine drugih socijalističkih zemalja. Izvesne oscilacije i nedoslednosti u ovim prvim koracima bili su izraz sukoba između nosilaca novih tendencija u sovjetskom rukovodstvu i branilaca starih staljinističkih odnosa i politike. Jugoslavija je prihvatila ove inicijative i tako postepeno počinje sređivanje međudržavnih odnosa, regulisanje otvorenih pitanja, obnavljanje normalnih diplomatskih odnosa i uspostavljanje trgovinske razmene, a počinju i prvi kontakti na kulturnom i sportskom planu. Tokom 1954. godine prekida se antijugoslovenska propagandna kampanja u istočnoevropskim zemljama, raspušta se neprijateljske emigrantske organizacije i prestaje izlaženje njihove štampe i publikacija protiv Jugoslavije. Juna 1954. godine CK KPSS uputio je pismo našem

CK SKJ u kome je predložio punu normalizaciju odnosa, a zatim je usledila razmena pisama u kojima se izražava gledište o uslovima potpune normalizacije međudržavnih i međupartijskih odnosa. U stavu sovjetskog rukovodstva bila je tada izražena tendencija koja će i kasnije često dolaziti do izražaja, a za koju su karakteristična dva momenta:

prvo, ceo sukob predstavlja se kao nesporazum do koga je došlo usled grešaka Berije i Staljina (Hruščovljeva interpretacija) ili usled obostranih grešaka i sovjetskog i jugoslovenskog rukovodstva (Molotovljevo objašnjenje) i

drugo, normalizacija odnosa podrazumeva da se osude učinjene greške i da se, kako je Molotov izjavio na zasedanju Vrhovnog sovjeta februara 1955. godine, Jugoslavija vrati u socijalistički lager i da ponovo prihvati unutrašnju orijentaciju u međunarodne pozicije koje je zauzimala posle drugog svetskog rata i od kojih se udaljila tokom sukoba.

Jugoslovensko rukovodstvo je u odnosu na ove stavove već tada zauzelo stanovišta koja sve do danas neprekidno odlučno zastupa i ostvaruje:

prvo, nije se radilo o nesporazumima, već o sukobu dvaju koncepcija o odnosima među socijalističkim zemljama i o razvoju socijalizma u svetu;

drugo, sukob se može prevazići i odnosi normalizovati samo ako se prihvate i u praksi sprovode principi koji odgovaraju potrebama razvoja socijalizma u svetu, a koje je Jugoslavija zastupala u sukobu i

treće, normalizacija odnosa ne znači vraćanje na odnose koji su postojali pre sukoba, niti uključenje Jugoslavije u socijalistički lager, već uvažavanje promena koje su ostvarene i u unutrašnjem razvoju i u međunarodnoj poziciji i politici. S tim u vezi ističe se potreba da se odnosi između SSSR-a i Jugoslavije uspostave na novim osnovama koji treba da budu primer politike koegzistencije u međunarodnoj zajednici.²²

Od 27. maja do 2. juna 1955. godine boravila je u Jugoslaviji delegacija Vlade SSSR-a koju su predvodili prvi sekretar CK KPSS Hruščov i predsednik Ministarskog saveta SSSR-a Bulganjin. Na završetku ove posete potpisana je 2. juna *Deklaracija vlada FNRI i SSSR-a*. U ovoj istorijskoj Beogradskoj deklaraciji, među drugim pitanjima, iznose se principi na kojima će počivati odnosi između naših zemalja i njihova međunarodna aktivnost u celini. Uz druge principe treba pomenuti i sledeće:

»...poštovanje suverenosti, nezavisnosti, integriteta i ravnopravnosti među državama u uzajamnim odnosima i odnosima sa drugim državama;

priznavanje i razvijanje miroljubive koegzistencije među narodima, bez obzira na ideološke razlike i razlike u društvenom uređenju što podrazumeva saradnju svih država na području međunarodnih odnosa uopšte, a posebno ekonomskih i kulturnih odnosa;

pridržavanje načela uzajamnog poštovanja i nemešanja u unutrašnje stvari ma iz kakvog razloga — ekonomske, političke ili ideološke prirode — pošto su pitanja unutrašnjeg uređenja, različitih društvenih sistema i razli-

čitih formi razvitka socijalizma stvar isključivo naroda pojedinih zemalja...»²³

Od 1. do 23. juna 1956. godine boravila je u SSSR-u jugoslovenska država i partijska delegacija. Na kraju posete rukovodioci delegacija Tito i Hruščov potpisali su Deklaraciju o odnosima između SKJ i KPSS. U ovoj Moskovskoj deklaraciji, ističu se, sem ostalog, sledeći stavovi na kojima mogu i moraju da se baziraju odnosi između ovih dveju partija — i uopšte odnosi između socijalističkih snaga:

»Obe strane pridržavaju se gledišta da su putevi socijalističkog razvitka u raznim zemljama i uslovima različiti, da bogatstvo formi razvitka socijalizma doprinosi njegovom jačanju i polazeći od činjenice da je i jednoj i drugoj strani tuđa svaka tendencija za nametanje svog mišljenja u određivanju puteva i formi socijalističkog razvitka, — složile su se u tome da gore pomenuta suradnja treba da se temelji na punoj dobrovoljnosti i ravnopravnosti, na prijateljskoj kritici i na drugarskom karakteru razmene mišljenja o spornim pitanjima između naših partija.«

Ova Deklaracija, istakao je drug Tito nakon njenog potpisivanja, »nema samo vanredni značaj za odnose između naše dvije zemlje, nego daleko prevazilazi te okvire i postaje dokumenat koji ima međunarodni karakter«... Njeni principi predstavljaju »temelje na kojima se može razvijati djelotvorna saradnja svih socijalističkih i progresivnih pokreta u svijetu.«²⁴

Prihvatanjem ovih istorijskih deklaracija i formalnopravno i faktički je verifikovana ispravnost zahteva i Titove linije za koje se SKJ borio i izborio u ovom teškom sukobu sa staljinističkom informbiroovskom politikom. Ti zahtevi o ravnopravnim odnosima između socijalističkih zemalja i komunističkih partija, o nemešanju u unutrašnje stvari, o različitim putevima razvoja socijalizma odneli su pobjedu jer su predstavljali imperativ vremena, istorijske faze izrastanja socijalizma u svetski proces.

Tako je i ovo iskustvo borbe jugoslovenskih komunista protiv staljinističke hegemonističke politike Informbiroa za ravnopravne odnose između komunističkih partija i socijalističkih zemalja i za samostalne puteve socijalizma pokazalo da novo i progresivno odnosi pobjedu nad konzervativnim, makako branioci starog bili snažni, žilavi i nepopustljivi. U tome je i bila osnova dijalektičke revolucionarne strategije Tita, nasuprot Staljinove formalno-logičke strategije koja je kalkulisala sa datim veličinama i potencijalima. Zato što je drug Tito shvatio i izrazio novu istorijsku potrebu razvoja socijalizma, kada je on počeo da izrasta u svetski proces, što je sa Titom na čelu naša Partija tu objektivno sazrelu potrebu formulisala i branila — to je obezbedilo pobjedu i afirmaciju tih novih principa razvoja socijalizma u svetu. Titova strategija borbe za nove odnose između socijalističkih snaga i socijalističkih zemalja bila je uz to oslonjena na jugoslovensko revolucionarno iskustvo i na veliki moralni i politički prestiž

23

Neposredno posle potpisivanje ove Deklaracije drug Tito je naglasio da su to principi koji važe ne samo za odnose između SSSR-a i Jugoslavije, nego i uopšte u odnosima između socijalističkih zemalja.

24

Tito, Govor na mitingu u Beogradu 27. VI 1956. i telegram Hruščovu 23. VI 1956.

stečen u oslobodilačkom ratu, na visok stupanj čvrstine i borbenog jedinstva Komunističke partije Jugoslavije, na jedinstvo masa i rukovodstva, na spremnost masa da brane teško stečenu slobodu i nezavisnost zemlje i pravo na onakav koncept socijalizma koji odgovara uslovima i potrebama naše zemlje. Stratezijska dalekovidost druga Tita, njegova borbeno odlučnost i taktička elastičnost, njegovo nepokolebivo držanje i ljudska pomoć u najtežim trenucima bili su izuzetno velik izvor inspiracije i značajan činilac u borbi protiv staljinizma i za nove prodore socijalizma u našoj zemlji i u svetu.

U sovjetsko-jugoslovenskim razgovorima o normalizaciji odnosa maja 1955. godine S. Vukmanović je dosta netaktično postavio Hruščovu pitanje o pravim uzrocima pritiska na Jugoslaviju i o garancijama da se oni neće ponoviti u budućnosti, čime je naelektrisao atmosferu i doveo u pitanje nastavak pregovora. U razgovoru sa njim drug Tito je nakon toga ukazao na značaj tih pitanja, ali je izlažući svoje poglede na perspektivu naših odnosa upozorio »na nam je važnija budućnost od prošlosti, da treba sve učiniti kako bi naši odnosi omogućili dalji razvoj socijalizma, da međunarodni radnički pokret bude postavljen na nove osnove...«

»Što se tiče mogućnosti recidiva odnosa među socijalističkim zemljama koji su postojali u Staljinovo vrijeme, protiv toga nema apsolutne garancije«, nastavio je Tito, »čak bi se moglo reći da će u budućnosti dolaziti do tih recidiva. Pitanje je samo što sada učiniti da se oni svedu na najmanju mjeru. Zato se valja okrenuti budućnosti, razumije se ne zaboravljajući ni prošlost, ali bez nepotrebnog potenciranja. Sama činjenica da su došli u Beograd govori da žele da isprave svoje greške iz prošlosti. To je u ovom trenutku dovoljno. Zašto tražiti više nego što mogu dati? Mi ih moramo podržati da nastave putem koji su sami izabrali.«²⁵

Dalji razvoj naših odnosa sa istočnoevropskim socijalističkim zemljama potvrđivao je i ova Titova gledišta. Okrećući se budućnosti, SKJ i naša zemlja podržavali su tendencije i nosioce destaljinizacije i svega onog što je doprinosilo razvoju radničkog pokreta i socijalizma u svetu. Nismo potencirali prošlost, ali nismo mogli i ne možemo da je sasvim zaboravimo, jer nas oscilacije u odnosima sa ovim zemljama i povremeni recidivi starih odnosa na to podsećaju. Sa druge strane, realizacija principa sadržanih u Beogradskoj i Moskovskoj deklaraciji i dalje razvijanih u bilateralnim susretima rukovodilaca naše zemlje i drugih socijalističkih zemalja, bila je veliki doprinos razvitku naših međusobnih odnosa i razvitku socijalizma i mira u svetu.

Samo na tim principima mogu se razvijati odnosi Jugoslavije sa drugim socijalističkim zemljama i samo dosledna realizacija tih principa predstavlja garanciju od mogućnosti staljinističkih recidiva. Ostajemo i sada jednako uvereni, kao i u vreme potpisivanja ovih deklaracija, da će samo saradnja »na osnovama pomenutih principa i formi služiti interesima naših naroda i interesima socijalističke izgradnje u našim zemljama«, kao i »da time dajemo svoj prilog opštem zbližavanju među socijalističkim i drugim

25
S. Vukmanović, *Revolucija koja teče*, knj.
2, str. 234.

pokretima u svetu, a to će podjednako služiti interesima mira u svetu, interesima opšteg napretka čovečanstva«, kao što se ističe u Moskovskoj deklaraciji. Ovi principi ponovo su potvrđeni prilikom Titove poslednje posete Moskvi, avgusta 1977. godine. U Saopštenju o jugoslovensko-sovjet-skim razgovorima o tome se kaže:

»Dve strane su izrazile zadovoljstvo zbog uspešnog razvoja jugoslovensko-sovjetskih odnosa i saradnje, koji se izgrađuju u skladu sa principima sadržanim u Beogradskoj deklaraciji 1955. godine, Moskovskoj deklaraciji i izjavi 1956. godine, potvrđenim i razvijenim u izjavi 1971. godine, u jugoslovensko-sovjetskom kominikeu 1976. godine i drugim zajedničkim dokumentima. Kao što je već ukazano u jugoslovensko-sovjetskom kominikeu 1976. godine, polazeći od zajedničkog cilja izgradnje socijalizma i komunizma, dve strane smatraju da striktno poštovanje principa suvereniteta, nezavisnosti, ravnopravnosti, nemešanja u unutrašnje stvari, odnos poštovanja prema interesima, iskustvu i praksi obeju strana, koji odražavaju istorijske, nacionalne i međunarodne osobenosti svake zemlje, poštovanje samostalnosti i sloboda izbora različitih puteva socijalističkog razvitka, internacionalistička drugarska dobrovoljna saradnja dveju zemalja i partija u duhu učenja i velikih ideala Marksa, Engelsa i Lenjina predstavljaju čvrstu i trajnu osnovu za dalje učvršćivanje prijateljskih odnosa između SFRJ i SSSR i SKJ i KPSS.« Isto je tako ukazano na značaj »principa utvrđenih u završnom dokumentu Berlinske konferencije komunističkih i radničkih partija« kao osnove za saradnju između svih socijalističkih i progresivnih snaga u svetu.²⁶ Ovo je još eksplicitnije istaknuto u jugoslovensko-mađarskom saopštenju o razgovorima Tito-Kadar septembra 1977. godine: »Josip Broz Tito i Janoš Kadar su istakli veliki značaj berlinske konferencije komunističkih i radničkih partija Evrope za razvoj odnosa i ravnopravne saradnje komunističkih i radničkih partija, svih progresivnih snaga. Savez komunista Jugoslavije i Mađarska socijalistička radnička partija ponovo podvlače da sve komunističke i radničke partije i svi drugi progresivni pokreti samostalno i suvereno određuju svoju politiku i metode ostvarivanja svojih istorijskih ciljeva, polazeći od društveno-ekonomskih i političkih uslova i nacionalnih osobenosti svoje zemlje i od odgovornosti pred svojom radničkom klasom i narodom. Na tim osnovama SKJ i MSRP će se zalagati za razvoj dobrovoljne saradnje i solidarnosti komunističkih i radničkih partija, svih progresivnih snaga, u borbi za mir, demokratiju, društveni progres i socijalizam. Savez komunista Jugoslavije i Mađarska socijalistička radnička partija ističu značaj ravnopravne, konstruktivne i javne razmene mišljenja između komunističkih i radničkih partija, što je u interesu razvoja socijalističke misli i unapređenja saradnje u radničkom pokretu.«²⁷

Ovi principi, za koje se SKJ pod Titovim vodstvom borio u sukobu sa staljinizmom, prihvaćeni su od znatnog dela komunističkog pokreta i jedina su moguća osnova saradnje svih socijalističkih i progresivnih snaga u savremenom svetu. Oni su imperativ vremena epohe socijalizma kao svet-skog procesa.

²⁶ Saopštenje o jugoslovensko-sovjetskim razgovorima u Moskvi od 19. VIII 1977. godine.

²⁷ Zajedničko jugoslovensko-mađarsko saopštenje od 24. IX 1977.